

Sosiale og kulturelle aspekt ved skolemåltidet

Eldbjørg Fossgard

Høgskolen på Vestlandet

Skolemat-seminar i Trøndelag,
27. mars 2019

Litt om måltidsbegrepet

Rommer flere elementer:

- Tid for inntak av mat, der hvert matinntak har navn etter når det blir inntatt (kveldsmat, middag etc.)
- En institusjonalisert aktivitet med en gjenkjennbar struktur
- En sosial hendelse som følger bestemte regler, og som har en begynnelse og en slutt.
- En sosial institusjon som vedlikeholder og viderefører normer og regler for fellesskap, hierarki og konkurranse innen samfunnsgrupper.
- **Altså : måltidet handler mer om situasjonen rundt maten enn maten i seg selv.**

Familiemåltidet

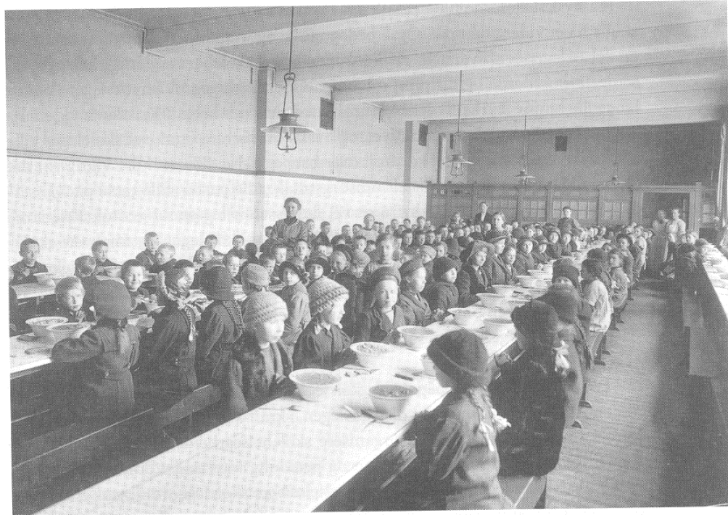
- Har en samlende og strukturerende funksjon i familien
- Er identitetsskapende
- Kan være både inkluderende og ekskluderende

Skolemåltidet: helse og sosial utjevning

Skolemiddager som veldedighetsarbeid i 1880-åra

- 1885 – første privat organiserte 'skolebespisning i hovedstaden
- 20% av skoleelevene var underernærte
- Servering i et av byens suppekjøkken eller på skolene
- Varm middag, målsetning var nok næring til barna
- Oppsynsdamer som holdt orden og disiplin
- Ordning for fattige, virket stigmatiserende
- Hygiene framfor trivsel?

Oslofrokosten- en kulturell omlegging. Skolemat ble hjemmets ansvar

- 1920-tallet – like vilkår for alle gjennom en gratis skolefrokost
- Målet var å lære å spise riktig mat på riktig måte
- Det pedagogiske aspektet: bruke god tid, elevene skulle kontrolleres og sitte stille
- Overgang til medbrakt matpakke i 1940-og 50-åra
- Barna skulle brukes som agenter for nye matvaner
- Skolemåltidet foregikk i klasserommet

Matpakkemåltidet i dag

- 1949 – ny standard for matpakkemåltidet – innholdet og tidsbruk (20 min.) og tilsyn av en voksen under måltidet
- Retningslinjer for skolemåltidet i 2003 der ‘måltidets sosiale funksjoner’ og ‘trivelig spisemiljø’ er nevnt.
- 2015-Nasjonalt faglig retningslinje for mat og måltider i barneskoler og skolefritidsordninger, der ‘måltid viktig for fellesskapet’ og for ‘trivsel.

Ny retningslinje 2015: spesielt vekt på de fem T-er

1. Tid (minimum 20 minutter spisetid)
2. Tilsyn av en ansatt i spisepausen (spesielt på barneskole og SFO)
3. Tilbud av mat og drikke og gode spisefasiliteter (følge kostråd, skape matglede, sosialt samvær, trivsel og helse)
4. Trygg mat (mattrygghet, hygiene og allergi)
5. Trivsel – måltidet bør være et sosialt samlingspunkt, det er viktig for fellesskapet og for å skape trivsel

(Hentet fra Helsedirektoratet.no)

Understreking av de sosiale aspektene ved skolemåltidet

‘Det bør legges fysisk til rette for måltid som fremmer matglede, sosialt samvær, trivsel og helse’

‘Å spise handler om mer enn å bli mett. Det sosiale samlingspunktet som måltidet representerer er viktig for fellesskapet og for å skape trivsel.’

‘Skole og SFO må sørge for at det finnes egnede muligheter for bespisning som også ivaretar måltidets sosiale funksjoner.’

Skolemåltidet skal fremme matglede, sosialt samvær, trivsel og helse

Retningslinjen fastslår at det skal legges vekt på sosiale og kulturelle aspekt ved skolemåltidet.

Sier lite om hvordan

Kun tre punkt er spesifisert:

- a) fysisk tilrettelegging,
- b) tidsbruk (20 min.)
- c) tilsyn av voksen

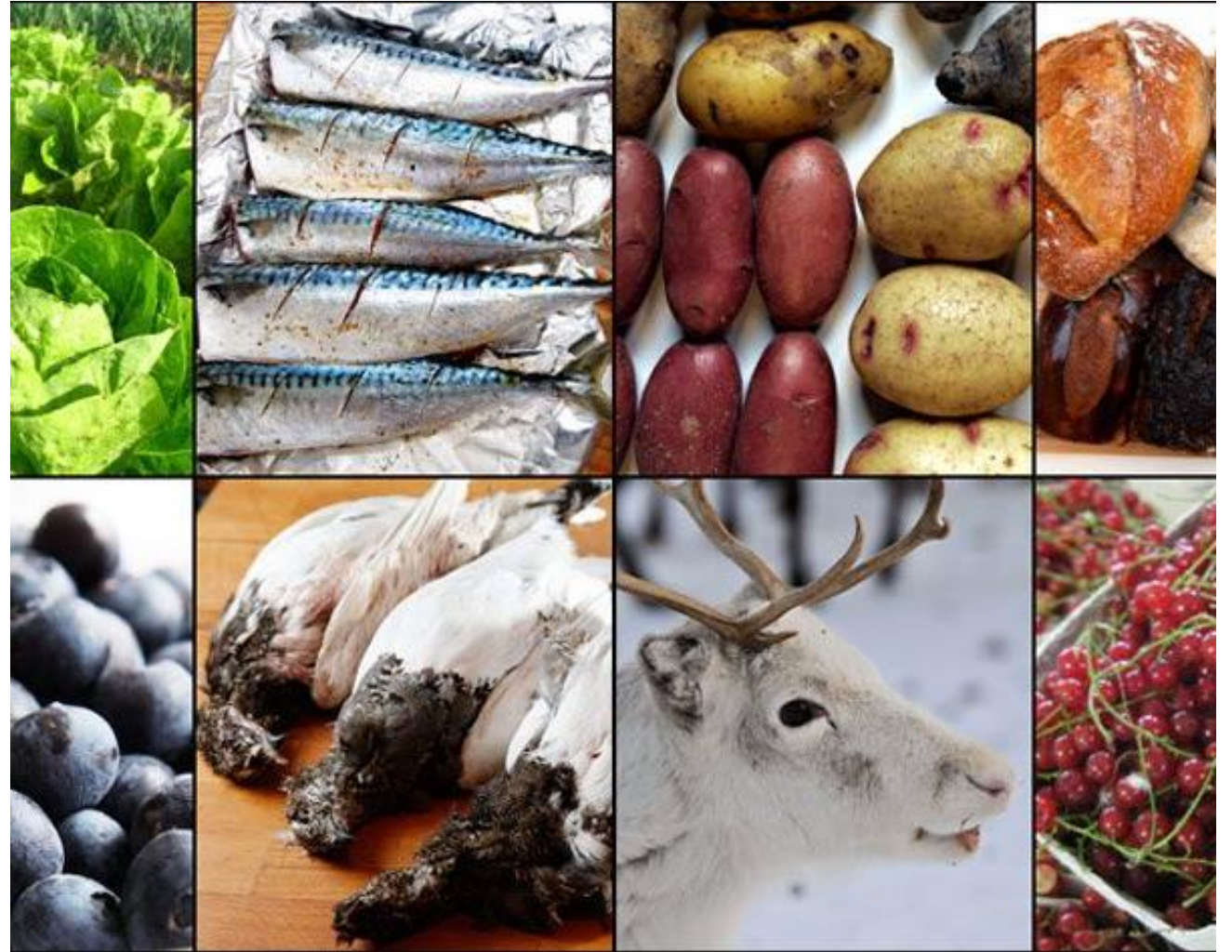
Nyere måltidsforskning kan gi innspill til hvordan-spørsmålet kan besvares.

- Elevens ønsker og preferanser i skolemåltidet
- Oppfatninger av sosialitet, medvirkning, restriksjoner og handlingsrom i måltidet.

Opus-prosjektet:
«Optimal trivsel,
udvikling og sundhed
gennem en sund Ny
Nordisk Hverdagsmad»

Skolemåltidsintervensjon
basert på ferske råvarer fra
skog, vann og fjell

Et tverrfaglig
forskningsprosjekt som tar
sikte på blant annet å
forebygge fedme blant barn og
unge

Sosialitet i skolemåltidet- hva betyr 'å dele et måltid'?

Andersen, S. S; Holm, L. Baarts, C. (2015) School meal sociality or lunch pack individualism?

- to slags skolemåltider ble sammenlignet i intervensjonsstudien
 - a) varmt måltid basert på nordiske ingredienser (Ny nordisk mat)
 - b) Medbrakt matpakke/lunsjpakke.

Undersøkte

- a) Sosialitet og bordsamvær i de to ulike ordningene.
- b) Elevenes samhandlinger i de to ordningene

Resultat

- a) begge ordninger var preget av sosialitet
- b) ekskluderte og inkluderte på hver sin måte

Elevenes oppfatninger av hva som konstituerer et godt skolemåltid

- At måltidet er en sosial møteplass:

«Det viktigste er å ha god tid med venner og slippe å ha voksne som maser rundt»

- At de selv kunne velge hvem de ville spise sammen med
- At skolemåltidet skulle være en møteplass for nye bekjenskaper
- de kunne snakke med vennene sine uten å bli forstyrret
- At skolemåltidet skulle være deres 'frie rom'
- At måltidet var uten inngripen med regler og restriksjoner fra de voksne

- Måltidets sosiale betydning overgikk betydningen av maten de spiste.
- Regler og bestemmelser var ødeleggende for måltidsopplevelsen.

En motsetning mellom elevenes og skolens agenda for skolemåltidet? (ref. Bruselius-Jensen, 2014)

Blant elevene ble skolemåltidet presentert som et avbrekk fra den offisielle skoledagen og fra elevrollen - et poeng som i liten grad er blitt tatt inn i diskusjonen og planer for skolemåltid.

Elevene trekker fram verdien ved det sosiale møtet og det sosiale rommet el. plassene der de spiser – moment som ofte er oversett i planleggingen av alle institusjonelle måltider.

Mer fokus på trivsel og fellesskap i skolemåltidet?

Nordisk skolematundersøkelse – PROMEAL

Prospects for promoting health and performance by school meals in Nordic countries”

- Studien gjennomført i 2013-2014 i Sverige, Finland, Island og Norge, ca. 200 elever (f.2003) i hvert land
- Er det sammenheng mellom skolemat og prestasjoner?
- Er det forskjeller mellom landene i hva de spiser, hvor mye de spiser?
- Forskjeller i elevenes kunnskaper om og holdninger sunt/usunt?
- Sosialitet i måltidet
- Opptatt av å vennskap og samvær med andre i skolemåltidet
- Ønsket om skolemåltid var begrunnet med nærhet til venner og frihet til å bestemme over egen lunsjtid

Voksenansvar og lærerroller i skolemåltidet – hva betyr det for måltidet?

Den sosiale voksenrollen

Den pedagogiske voksenrollen

Den styrende voksenrollen

Den likegyldige voksenrollen

Måltidet i Fagfornyelsen

- «Sosialt fellesskap i måltidet opnar for å skape relasjonar mellom elevane»
- « Måltidsfellesskap bidreg til å styrke sjølvkjensle og opplevinga av tilknytning og fellesskap»

Ref. liste

- Andersen, S. S; Holm, L. Baarts, C. (2015a) [School meal sociality or lunch pack individualism? Using an intervention study to compare the social impacts of school meals and packed lunches from home.](#) *Social Science Information*, Vol. 54(3), pp.394-416
- Bruselius-Jensen, M. (2014). What Would Be the Best School Meal If You Were to Decide? Pupils' Perceptions on What Constitutes a Good School Meal, *International Journal of Sociology of Agriculture & Food*, Vol. 21, No. 3, pp. 293–307
- Fossgard, E.; Wergedahl, H.; Bjørkkjær, T.; Holthe, A. (2019) [School lunch - Children's space or teachers' governmentality? A study of 11-year-olds' experiences with and perceptions of packed lunches and lunch breaks in Norwegian primary schools.](#) *International Journal of Consumer Studies* 43:218-226
- Persson Osowski, C., Göranson, H. and Fjellström, C. (2013) Teachers' Interaction With Children in the School Meal Situation: The Example of Pedagogic Meals in Sweden. *Journal of Nutrition Education and Behaviour*, Vol 45, issue 5